

המטפל כי הוא מתחזה, נתפס גם וידויה כהתחזות. כך הוא נלכד ב"פרדוקס ההתחזות" שאין ממנו מוצא אלא בהתאבדות. בעמודים האחרונים משבח המחבר את בן דמותו שלו, דיוויד וואלאס עצמו, בסיפור. מסתבר שוואלאס הוא בן כיתתו של ניל, המתחזה, והוא מנסה להבין את פשר מעשהו: "דיוויד וואלאס מנסה לפשר איכשהו בין החזות החיצונית של הבחור הזוהר הזה לבין אותו דבר פנימי שמן הסתם דחף אותו להתאבד בדרך כל כך דרמטית ובלי ספק כואבת" (עמ' 119). מדברים אלה ומהמשכם ברור שוואלאס מטרים כאן את מחשבת ההתאבדות שלו עצמו.

"ילדה עם שיער מוזר", שעל שמו נקרא הספר, הוא סיפור על מופרעות אמיתית. זהו סיפור "היפסטר" - אותו זרם בתת תרבות האמריקנית שחסידי קרויים גם white negro - המסופר הפעם מפיו של "סיק פאפי" (כלבלב שוטה) שהוא "רפובליקני צעיר" ההולך עם חבורה של "פאנקרוקרים" מסוממי אל-אס-די שבו הוא סוחר, לקונצרט ג'אז של קית ג'ארט, המכונה בפיו "כושי" (אם כי בפועל ג'ארט הוא ממוצא סקוטי-הונגרי). לגימלט, חברתו, "יש שיער במרכז הראש העגול שלה, והוא מפוסל במיומנות רבה בצורת פיץ זכרי ענק במצב של זיקפה" (עמ' 157). מה שגימלט משתוקקת אליו זה לקווצת שיער צהוב מראשה של ילדה בלונדית שיושבת לפניו, כדי "שישימו אותו בפות של גימלט שמושפע מ-אל-אס-די ושיהפוך לאזור של אש" (עמ' 167).

ילדה עם שיער מוזר
סיפורים וספוט
דיוויד פוסטר וואלאס

ההנחה המובעת במסה החותמת את הספר "אלה הם מים" (ובעצם ביצירות כולן), המתארת טורח נורא של יציאה לקניות במרכול שכונתי לאחר יום עבודה מייגע בעיר הגדולה, היא שכולנו מלאי תיעוב לסביבתנו האנושית הקרובה: "מי הם לעזאזל כל האנשים האלה שעומדים בדרך? תראו כמה דוחים רובם ואיזה טיפשיים, עדריים, מזוגגי מבט ולא אנושיים הם פה בתור לקופה" (עמ' 181). וואלאס טוען בעצם כי זו היא עמדתנו הטבעית כלפי הזולת, וכי דרוש מאמץ תודעתי מיוחד, שהוא משתדל לעשותו, כדי שלא לחשוב כך. אני סבור שכאן נקודת התורפה של וואלאס ושל הנוהים אחריו. אין זו עמדתם הטבעית של רוב בני האדם, אלא רק של אינטלקטואלים מן מסוים. לכן, לדעתי, גם דבריה של נגה אלבלך ב"אחרית דבר" על כך ש"וואלאס באופן מוצהר מבקש לכתוב ספרות שיש בה להט כזה, רגשי ומוסרי, ושעוסקת בשאלות הגדולות של חברה, אחריות אמונה" (עמ' 189) הם טיח תפל לכסות בו על תחושת מיאוס המבצבצת מכל שורה בכתיבתו ולהציגה בתור ביקורת חברתית. אין ספק שוואלאס ניתן בכישרונות גדולים. מקוריות המבט והמבע שלו היא לעתים גאונית. אני אהבתי במיוחד את הטקסט שבו נפתח הספר "המראה מהבית של גברת תומפסון", היחיד, אולי, שבו גוברת בשעת מצוקה אהבת אדם לשכנו על התיעוב כלפיו, והמתאר את הפגיעה במגדלי התאומים בניו יורק מנקודת מבטה של קבוצת אמריקנים מהמערב התיכון, הצופה באסון בטלוויזיה בביתה של גברת תומפסון. (בראש הטקסט נכתב: "המקום: בלומינגטון, אילינוי/ התאריכים: 11-13 בספטמבר 2001/ הנושא: המובן מאליו"). עם זאת, טקסטים מתוחים כל כך כמו של וואלאס, ההולך בכל משפט עד הקצה, עלולים לשרוף את מחברם במהירות גדולה (כפי שקרה). יתר על כן, הוא דוחק את עצמו שלא בטובתו למחזות אופנתיים

על דברים אלה במחזה של אלטרמן מ-1961 כותב דן ב"2010: "ובכן, דווקא במחזה התייר לעצמו אלטרמן להשיב לי בלשונו השנונה" (עמ' 61).

דן אינו מתכחש לנאמר, אלא מזדרז לזהות את עצמו עם דברי רוח ג'ודמותה. חבל שאינו מסתפק בכך ומסיים כאן. שכן מיד בהמשך, הוא עובר לעסוק, ללא אתנחתא כמעט, בדמותו של אלטרמן לאור דמות גיבורו חננאל במחזה (ההדגשות שלי, ע.ל.): "הנוסחה הרומנטית החבוטה - הפגישה בין האהוב לאהובתו תיתכן רק במוות - היא כה משמעותית לכל שירת אלטרמן... ראו איזה אור מצמרר שופכת נוסחה זו אף על חיי המשורר... אלה הם הדברים הקשים שלא עמדתי עליהם במאמרי הנושן ואפשר שעמדתי ונמנעתי מלכתוב עליהם מתוך רצון שלא לפגוע בפרטיותו של האיש. אבל כל פסיכואנליטיקן מתחיל יבין איזו תהום נפשית נפערת כאן לעיניו. רק במוות, בהרס, בקנאה, תיתכן אהבה... האם אני נאחו בקש כאשר אני מדמה כיום כי אלטרמן קרא לגיבורו הטרגי בשם חננאל, מלשון 'חנן אותו האל', או מתקבל יותר על הדעת, רק האל מסוגל לסלוח לו על חטאו שחטא בנטישת נעמי. ואם אני צודק - ראוי לקרוא מחדש בהקשר זה את היחס לאהובה בשמחת עניים" (63).

תם, ומן הסתם לא נשלם.

תיעוב כביקורת

דיוויד פוסטר וואלאס (1963-2008) שייך לזן של אינטלקטואלים מערביים אשר מתעבים את העולם שבו הם חיים, כלומר העולם האמריקני-קפיטליסטי במקרה זה, המכונה בפי רבים מהם בשם "פלנטת השוקעים". הביוגרפיה שלו מספרת כי וואלאס, יליד איתקה שבמדינת ניו יורק, בן לאב ולאם פרופסורים באוניברסיטאות אמריקניות, שבעצמו שימש פרופסור ללוגיקה ולכתיבה יוצרת, סבל כל חייו מדיכאון קשה עד ששם להם קץ בהתאבדות בתליה בהיותו בן ארבעים וחמש בלבד. איני מטיל ספק באמיתות העובדות, אבל אין צורך, אולי, לסבול מדיכאון קשה כדי למאוס בחיים כפי שהם מתוארים בקובץ סיפוריו ובמסותיו הקצרות שתורגמו לראשונה לעברית ומכונסים בספר "ילדה עם שיער מוזר" (ספריית פועלים והמפעל לתרגומי מופת 2011. תרגום הסיפורים: אלינוער ברגר, תרגום המסות: אסף גברון, אחרית דבר: נגה אלבלך).

הסיפור הארוך הראשון "חיות קטנות וחסרות הבעה" עוסק בתעשיית ההבל של חידוני ושעשועוני הטרווייה בטלוויזיה ובעולמם של המתחרים והמפיקים כאחד. אחת המפיקות, מאפי, אומרת על המשתפים בתוכניות הללו: "אלה אנשים בודדים או איכשהו מופרעים שכל החיים שלהם זה הטלוויזיה, ההורים שלהם או מי שלא יהיה, הרגילו אותם לזה על ידי כך שזרקו אותם אל מול המכשיר, ואז כשהם מתבגרים הטלוויזיה הופכת להיות כל העולם הרגשי שלהם. זה כל מה שיש להם ובדרך מסוימת זה הופך להיות הדרך היחידה שלהם להגדיר את עצמם כישויות עם זהות מוגדרת, שלפיה הם מחוץ למכשיר וכל השאר בתוך המכשיר" (עמ' 58). לדעתי, הדגש צריך להיות על התיבה "מופרעים" המאפיינת טקסטים רבים בספר.

הסיפור הארוך השני "ניאון ותיק וטוב" עוסק במתחזה. "כל חיי הייתי מתחזה. כל מה שעשיתי כל הזמן זה לנסות וליצור רושם מסוים של עצמי על אנשים אחרים כדי שיחבבו אותי או יתפעלו ממני", אומר ניל, גיבור הסיפור. הוא אמנם נגעל מעצמו ורוצה לנהוג אחרת, אך איננו מסוגל וכאשר הוא פונה לטיפול פסיכואנליטי ומתודה לפני

שאוּלֵי לֹא הִיָּה רוּצָה לְהִגִּיעַ אֵלֵיהֶם. לֹא פֶלֶא שְׁעוּמֵי הַרְצוּג בְּמֵאמְרוֹ "הַקְּלִישָׁה הוֹרֵגֶת" ('סְפָרִים' 30.03.11). מֵתִיֵּג אֶת סִפְרוֹ שֶׁל וּוּאֵלֵאס עֲצֵמוּ בְּתוֹר "סִפְרֵי הַפְּסִטְרִי" בְּעוֹד, כִּפִּי שְׂרָאֵינּוּ, וּוּאֵלֵאס דּוּקָא מִלְּגַלְג בְּסִיפּוֹרוֹ "יִלְדָה עִם שִׁיעַר מוֹזֵר" עַל הַתּוֹפְעָה. אֲבָל לֵאחֵר מוֹתוֹ שׁוֹב אֵינּוּ יֹכֹל לְצַאת נֶגַד הָעוֹבְדָה, כִּפִּי שְׁכּוֹתֵב הַרְצוּג, כִּי "הִיפְסִטְרִים בְּרַחֲבֵי אֶרְצוֹת הַבְּרִית הִפְכוּ אוֹתוֹ לְגֵאוֹן סִפְרוֹתֵי וּלְקָדוֹשׁ שְׁלֵא יֹכֹל לְחַיּוֹת בְּמַחֲצֵצַת טִיפְשׁוֹת וְכֹאֵב". צְרִיךְ גַּם לּוֹמַר כִּי חֲמֵלָה כִּלְפֵי לּוֹבְסִטְרִים (הַמְסָה "קַחוּ בַחֲשׁוֹן אֶת הַלּוֹבְסִטְרִי" בְּסִפְרֵי), שְׁכֹבֵר נִהְפָּכָה לְקֵלֵאסִיקָה, סִפְקָ אִם הִיא יֹכֹלָה לְהִיחַשֵׁב עֲמֵדָה חֲבֵרֵתִית שֶׁל מִמֶּשׁ.

מורה נבוכים למאה העשרים ואחת

סִפְרוֹ שֶׁל מִיכָה גוֹדְמָן *סודותיו של מורה הנבוכים* (דְּבִיר 2010) הוּא מְסַפֵּר הָעוֹזֵר הַפִּילוֹסוֹפִיִּים הַיְעִילִים שֶׁקְרָאֵתִי לְאַחֲרוֹנָה, כְּלִי חִיּוּנֵי לְכָל לּוֹמֵד וּמֵתְעַנִּיין. גוֹדְמָן כּוֹתֵב כִּי אִם בְּכַתִּיבְתוֹ הַהֲלֵכֵתִית ("מִשְׁנֵה תוֹרָה") הִיָּה הֶרְמֵב"ם אֲמֵן הַסֹּדֵר וְהַבְּהִירוֹת, הִרִי שְׁבַכְתִּיבְתוֹ הַפִּילוֹסוֹפִית ("מִוֹרָה נְבוּכִים") עֲשֵׂה הַכֹּל כְּדֵי לְהַקְשׁוֹת וְלְהַסְתִּיר אֶת מַחֲשַׁבּוֹתָיו. "מִוֹרָה נְבוּכִים הוּא סִפְרֵי כְּאוֹטִי, פְּרָקִים אֵינֶם מֵתַחְבְּרִים לְפְרָקִים, הַקְּרִיאָה בּוֹ קֶשֶׁה... הַנִּכְנָס לְהִיכְלוֹ שֶׁל מִוֹרָה נְבוּכִים כְּאִילוֹ נִכְנָס לְחֹדֵר שֶׁהַסּוֹפָה עֲבָרָה אוֹתוֹ. הֶרְמֵב"ם עֲצֵמוּ מְדוּוח לְקוֹרְאָיו עַל חוֹסֵר סֹדֵר זֶה. זֶה חוֹסֵר סֹדֵר יוֹם. כֹּל הַשִּׁיבוּשִׁים שֶׁבְּמִוֹרָה מֵתוֹכְנֵינִים בְּקִפְדָּה" (עִמ' 14).

בְּקִיצוֹר, *מורה נבוכים* הוּא סִפְרֵי שְׁבַנִּיגוֹד לְשִׁמּוֹ דּוּקָא מְרַבָּה מְבֹכָה וְכֵדֵי לְהִבִּין אוֹתוֹ צְרִיךְ לְאַרְגֵּן וּלְסַדֵּר אוֹתוֹ מִחֲדָשׁ. זֹאת עוֹשֶׂה עֲבוּרָנוּ גוֹדְמָן בְּסִפְרוֹ, שֶׁהוּא נִיסִיּוֹן "לְאַרְגֵּן מִחֲדָשׁ אֶת הַמַּחֲשָׁבוֹת שֶׁל מִוֹרָה נְבוּכִים. לְסַדֵּר אוֹתוֹ עֲבוּר הַקּוֹרֵא הַסִּקְרָן, הַנְּבוּךְ, אוֹ הַסִּפְקָן בֶּן זְמַנּוֹ" (עִמ' 15).

עַל מִלְאכָה קֶשֶׁה זֶה אֲנִי חִיִּיבִים לוֹ תוֹדָה גְּדוּלָה. בְּלִשׁוֹן בְּהִירָה, תְּמַצִּיתִית וְעַדְכְּנִית, הוּא מְבַהֵר סוּגִיּוֹת מְסוּבְכוֹת כְּמוֹ אֱלוֹהִים, נְבוֹאָה, הַשְּׁגָחָה, טְעֵמֵי הַמְצוּוֹת, מִיִּסְטִיקָה וּפּוֹלִיטִיקָה בְּתוֹרַת הֶרְמֵב"ם וְעוֹד, שֶׁסִּפְקָ אִם בְּכוֹחוֹת עֲצֵמּוֹ הֵינּוּ יֹכֹלִים לְהַבְהִירָן. אֵינְ טַעַם לְנִסְתוֹת בְּמֵאמֵר קֶצֶר זֶה לְהַתְחַקֵּת אַחֵר הַסִּפְרֵי כּוֹלוֹ, וְאִסְתַּפֵּק לִכֵּן רַק בְּסִיכּוֹם דְּבִרְיוֹ. כִּפִּי שְׁעוֹלָה מֵהַצִּיטוֹט לְמַעֲלָה, עוֹשֶׂה גוֹדְמָן הֶרְבֵּה כְּדֵי לְקָרֵב אֶת *מורה נבוכים* לְקוֹרֵא בֶּן זְמַנּוֹ. וּבְכּוֹתֵבוֹ "בֶּן זְמַנּוֹ" הוּא מֵתְכוּוֹן לְבֶן זְמַנּוֹ מִמֶּשׁ, כְּלוֹמֵר לְעִידָן הַפּוֹסִטְרִיִּים הַנּוֹכְחֵי. יִיתְכֵּן שְׁנִיִּסִיּוֹן זֶה לְעַדְכֵּן אֶת הֶרְמֵב"ם לְאוֹפְנוֹת הַשִּׁיחַ שֶׁל הַיּוֹם הוּא מַעַט נִמְהָר, אֲבָל גַּם פּוֹקַח עֵינָיִים. אֶתְמַקֵּד אֶפּוֹא בּוֹ בְּלֵבֵד.

אֶפְתַּח בְּפִרְקֵי הָאַחֲרוֹן בְּסִפְרוֹ שֶׁל גוֹדְמָן, "הַמְּבֹכָה הַגּוֹאֲלֵת": מִוֹרָה נְבוּכִים, אוֹמֵר גוֹדְמָן, הוּא סִפְרֵי גּוֹאֵל. הוּא שִׁיךְ לְמִסּוֹרַת עֵתִיקָה הַגּוֹרֶסֶת כִּי קִיִּימִים גּוֹפֵי יַדַּע שֶׁהַפְּנִמָּתָם מִשְׁחַרְרֵת אֶת הָאָדָם מִמְצוּקוֹת הָעוֹלָם. אוֹלָם, עַל פִּי הֶרְמֵב"ם, הוּא מוֹסִיף, "הַיַּדַּע הַמִּשְׁחַרְרֵת הוּא יַדַּעֵת אֵי הַיַּדַּעֵת". בּוֹרִיּוֹת אֵינְטֵלֵקְטוּאֵלִית לֹא מְבֹטֵלֶת מִחֲבֵר גוֹדְמָן בְּדְבָרִים אֵלֶּה אֶת *מורה נבוכים* יִשִּׁירוֹת לְעִידָן הַפּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִי. לְדְבִרְיוֹ, בְּעִידָנּוֹ זֶה שְׁלֵאֲחֵר הַמּוֹדְרֵנִיּוֹת, בְּמַחֲצֵצַת הַשְּׁנִיָּה שֶׁל הַמֵּאָה הָעֲשָׂרִים, לֵאחֵר מִלְחַמַת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה וְתוֹצְאוֹתֶיהָ הַנּוֹרָאוֹת, אֵיבַד הָאָדָם אֶת אֲמוּנּוֹ בִּיכּוֹלָתוֹ לְכוֹנֵן שִׁיפּוֹט אוֹבִיִּיקְטִיבִי אוֹנִיבֵרְסִלִי: אֵינְ אֲמַת, אֵינְ טוֹב, קִיִּימִים רַק נְרִטִיבִים. הֶרְמֵב"ם, לְדַעַתוֹ, שׁוֹתֵף לְתַחוּשַׁת הַקּוֹשֵׁי שֶׁל מִי שְׂרוּצָה לְהִגִּיעַ אֶל הָאֲמַת. אוֹלָם לְפִי הֶרְמֵב"ם הַהֲכֵרָה בְּגִבּוֹלוֹת הַתְּבוּנָה אֵינְנָה אֲמוֹרָה לְכוֹנֵן יִיאוֹשׁ וְתִסְכּוֹל, אֲלֵא דּוּקָא לְעוֹרֵר אֶהְבֵּה וִירָאָה.

וְכֵן "אֲתַגֵּר הַחַיִּים עִם הַמְּבֹכָה הוֹפֵךְ אֶת הַסִּפְרֵי לְרִלוּנִיּוֹתֵי בְּמִיּוֹחַד בְּעִידָן הַפּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִי". הֶרְמֵב"ם, מִמִּשְׁיךְ גוֹדְמָן, בִּיקֵשׁ לְעַצֵּב סוּג חֲדָשׁ שֶׁל מְבֹכָה, וּבְעִיָּקֵר סוּג חֲדָשׁ שֶׁל וּדְאוֹת. "הָאָדָם הַשְּׁלֵם אֵינְנּוּ מִי שֶׁהִגִּיעַ לוֹדְאוֹת, אֲלֵא מִי שִׁיּוֹדַע לְהַבְחִין בֵּין הוֹכַחָה וּדְאוֹת לְבִין הוֹכַחָה כְּמַעַט וּדְאוֹת" (עִמ' 332).

הַהֲבַחְנָה הוּאֵת בֵּין "הוֹכַחָה וּדְאוֹת" לְבִין "הוֹכַחָה כְּמַעַט וּדְאוֹת", הִיא, לְדַעַתִּי, תְּרוּמַתוֹ הַמְּקוֹרֵית שֶׁל גוֹדְמָן לְהַפְיֵכֵת הֶרְמֵב"ם לְכַה רִלוּנִיּוֹתֵי. שְׁכֵן מְצַד אַחַד, תֵּהִיָּה זֶה, כְּמוֹבֵן, אֵיּוֹלוֹת לְנִסְתוֹת לְדַבֵּר עַל הוֹכַחָה וּדְאוֹת לְקִיּוֹם הָאֱלוֹהִים. הֵן כְּבֵר תּוֹרַת הַתְּאָרִים שֶׁל הֶרְמֵב"ם אֵינְנָה מְדַבֵּרַת אֲלֵא עַל יַדִּיעָה שְׁלִילִית בְּלֵבֵד שֶׁל תְּאָרֵי הָאֵל; מְצַד שְׁנֵי הוּא בְּכָל זֹאת מַחֲזִיק בְּסוּג כְּלִשְׁוֵה שֶׁל "הוֹכַחָה כְּמַעַט וּדְאוֹת". הַבְּחִנָּה זֶה מֵאֲפַשֶּׁרֶת לְגוֹדְמָן לְכַלּוֹל בְּאוֹפֵן מְבָרִיק אֶת הָאָדָם בֶּן יְמִינוֹ עִם גִּיבּוּרוֹ שֶׁל הֶרְמֵב"ם

בְּנוֹסַחָה אַחַת: "הַגִּיבּוּר שֶׁל הֶרְמֵב"ם אֵינְנּוּ הָאָדָם שְׁחֵי בְּסִפְקָ, אֲלֵא הָאָדָם שְׁחֵי בְּקִרְבָּתָהּ שֶׁל הוֹדְאוֹת" (עִמ' 333). כְּלוֹמֵר, לֹא נִיְהִילִיסֵט וְלֹא דוּגְמִטִּיקָן, אֲלֵא מִי שְׁחֵי בְּתוֹוֹךְ "בְּקִרְבָּתָהּ שֶׁל הוֹדְאוֹת". "הֶרְמֵב"ם מִסְתַּפֵּק בְּכַמַּעַט", כּוֹתֵב שֶׁם גוֹדְמָן. וְהוּא מְסַפֵּק גַּם הַסְּבֵר מִשְׁכַּנְעֵ: "אָדָם שְׁאֲמוּנָתוֹ תְלוּיָה בּוֹדְאוֹת מוֹחֲלָתִית, יֵאבַד לְחַלוּטִין אֶת אֲמוּנָתוֹ בְּהַעֲדָרָה" (עִמ' 333). לְעוֹמְתוֹ הַמֵּאֲמִין שֶׁהֶרְמֵב"ם מֵתָאֵר (שֶׁהוּא גַם הַמֵּאֲמִין "הַמְסוֹרֵתִי" שֶׁל יְמִינוֹ) אֵי־אֲפַשֶּׁר לְעַרְעֵר אֶת אֲמוּנָתוֹ, דּוּקָא מְשׁוּם שְׁאֵינְנָה מוֹחֲלָתִית.

גוֹדְמָן כּוֹתֵב כִּי פִילוֹסוֹפִים, מֵאֲפִלְטוֹן וְעַד הַעִידָן הַמּוֹדְרֵנִי, חִיפְּשׁוּ אַחֵר וּדְאוֹת גְּמוּרָה. אוֹלָם כְּכֵל שְׁגוֹבֵרַת הַיּוֹמֵרָה, כֵּךְ קֵל יוֹתֵר לְנִפְצָה. דֵּי בְּסִפְקָ קֵל שְׁבַקִּלִים כְּדֵי לְעַרְעֵר אוֹתָהּ. הַמְטוֹטֵלֶת הַרְעִיוֹנִית נַעֲזָה בְּהִיסְטוֹרִיָה מוֹדְאוֹת מוֹחֲלָתִית לְסַפְקוֹת גְּמוּרָה, וְלַהֲפֵךְ. מִן הַטַּעֲנָה שֶׁל פִּילוֹסוֹפִים מוֹדְרֵנִים כִּי מְצָאוּ אֶת הָאֲמַת, לְטַעֲנָה שֶׁל פִּילוֹסוֹפִים פּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִים שְׁאֵינְ אֲמַת כְּלָל. הַסַּפְקוֹת הַרְדִּיקֵלִית כְּמוֹ הוֹדְאוֹת הַרְדִּיקֵלִית אֵינְנָה חֲדָשָׁה. שׁוֹרְשֵׁי שְׁתִּיחָן מְצוּיִים כְּבֵר בְּעַת הַעֵתִיקָה, אֲבָל נְסִיבוֹת הִיסְטוֹרִיּוֹת שְׁבוּ וְהַעֲלוּ אוֹתָן לְקִדְמַת הַבְּמָה. הַמֵּאָה הָעֲשָׂרִים הִבִּיאָה אֶת הַמּוֹדְרֵנִים לְשִׁיאוֹ. רְעִיוֹנוֹת שְׁנוּלְדוּ בְּמֵאָה הַשְּׁמוֹנָה־עֶשְׂרֵה נִהְפְּכוּ לְאִיִּדְאוֹלוֹגִיּוֹת רְדִיקֵלִיּוֹת בְּמֵאָה הָעֲשָׂרִים, שְׁתוֹצְאוֹתֶיהֶן הַפְּאִשִׁיּוֹם וְהַקּוֹמוּנִיּוֹם. כִּפִּי שְׁנִיסָח זֹאת קָרַל פּוֹפֵר "הַנִּיסִיּוֹן לְכוֹנֵן גֵּן עַדְךָ, הִבִּיאָה לְתַקּוּמָתוֹ שֶׁל הַגְּהִינּוֹם". מֵאוֹשׁוּוִיץ וְעַד הַגּוֹלָאגִים הִדְהָדוּ כִּישְׁלוֹנוֹת הַמּוֹדְרֵנִים. הַפּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִים הוּא רִיאַקְצִיָּה לְזוּוֹעוֹת הַמֵּאָה הָעֲשָׂרִים. הוֹדְאוֹת לְגִבֵּי הַטוֹב וְהַרַע הוֹמֵרָה בְּסַפְקוֹת, הַאִיִּדְאוֹלוֹגִיּוֹת שֶׁהִתִּימְרוּ לְהַסְבִּיר הַכֹּל, הוֹחֲלָפוּ בְּנִרְטִיבִים צְנוּעִים יוֹתֵר. "הַפּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִים בְּרֹאשׁ וּרְאִשׁוֹנָה הוּא פּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִים" כּוֹתֵב גוֹדְמָן, אוֹלָם מוֹסִיף כִּי יֵשׁ מַחִיר גַּם לְסַפְקוֹת הַרְדִּיקֵלִית - הִיא מְקַעֶקַעֶת אֶת הַסִּקְרָנוֹת הָאֲנוּשִׁית. שְׁכֵן, אִם אֵינְ אֲמַת, אֵינְ גַּם עֵנִיין לְחַפֵּשׁ אוֹתָהּ. שְׁנֵי הַקְּצוּוֹת מְכַבִּים אֶת הַתְּשׁוּקָה לְדַעַת: הַקְּצָה הַדּוּגְמִטִּי וְהַקְּצָה הַסַּפְקִי. הַדּוּגְמִטִּיּוֹת, מְשׁוּם שֶׁהִיא מְנִיחָה שֶׁהָאֲמַת כְּבֵר בִּידֵיהָ, הַסַּפְקוֹת, מְשׁוּם שְׁאֵינְ סִיכּוּי לְמוֹצָאָה. וְכֵן מְסַכֵּם גוֹדְמָן אֶת פִּירוּשׁוֹ, שֶׁהוּא, לְדַעַתִּי, תְּרוּמַתוֹ הַנֵּאֵה בְּסִפְרֵי זֶה: שְׁנֵי תְנָאִים הַכְּרַחִים לְקִיּוּמָה שֶׁל שִׁיחָה אֲמִיתִית - הַרְאִשׁוֹן, הָאֲמוּנָה שִׁישׁ אֲמַת; הַשְּׁנֵי, הַעֲדָרָה שֶׁל וּדְאוֹת בִּיחַס אֵלֶיָּה. "הֶרְמֵב"ם נִיסָה לְיַצוֹר אֲב טִיפּוֹס חֲדָשׁ, אָדָם שְׁאֲמוּנָתוֹ אֵינְנָה תְלוּיָה בּוֹדְאוֹת, אָדָם שְׁמוֹכֵן לְלֵא הוֹנָאָה עֲצֵמִית לְחַיּוֹת לְאוֹר רְעִיוֹנוֹת הַקְּרֹוּבִים לוֹדְאוֹת. כֵּאֵן כּוֹחוֹ הַגְּדוֹל שֶׁל הֶרְמֵב"ם - הוּא יַצֵּר פִּילוֹסוֹפִיָּה שְׁמִשְׁחַרְרֵת אֶת הָאָדָם מִתְלוֹת בּוֹדְאוֹת, וּבְכֵךְ מַחֲסֵנֶת אוֹתוֹ מִפְּנֵי הַסַּפְקָ. לִכֵּן, דּוּקָא בְּמֵאָה הָעֲשָׂרִים וְאַחַת, אַחֲרֵי כִישְׁלוֹן הַמּוֹדְרֵנִיּוֹת וְהַפּוֹסִטְרִיִּים מוֹדְרֵנִיּוֹת, מוֹרָה נְבוּכִים הוּא סִפְרֵי רִלוּנִיּוֹת יוֹתֵר מֵאֵי פַעַם" (עִמ' 335).

דְּבָרִים יִפִּים, אִם אֲמַנֵּם נִיתְנִים לְהַגְשֵׁמָה.

